

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛІСТИКА

БІЛАС І. Я.,
аспірант кафедри кримінального
процесу і криміналістики
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 343.112

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.43>

**ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПРЕДСТАВНИКА
ПЕРСОНАЛУ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ДОКАЗУВАННЯ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

У статті висвітлено проблеми процесуального статусу представника персоналу органу пробації не лише як нового учасника кримінального провадження в цілому, а й як суб'єкта доказування. Обґрунтовано позицію, згідно з якою, представник органу пробації уповноважений на збирання доказів у кримінальному судочинстві, так як метою його діяльності є з'ясування обставин, що підлягають доказуванню; останній наділений процесуальними правами щодо збирання доказів та специфічним засобом доказування – досудовою доповіддю. Разом з тим наголошено, що уповноважений представник пробації не є суб'єктом доказування у цілковитому розумінні, адже не здійснює оцінку доказів. Встановлено, що процесуальні права представника органу пробації, спрямовані на збирання доказів, полягають у наданні останньому можливостей щодо збирання необхідної інформації про особу обвинуваченого від підприємств, установ та організацій; здійснення виклику обвинуваченого для надання ним усних чи письмових пояснень; ознайомлюватись із матеріалами кримінального провадження в частині обставин, які характеризують обвинуваченого. На підставі проведеного дослідження виявлено низку недоліків правового регулювання, які ставлять під сумнів ефективність реалізації представником персоналу органу пробації наданих йому процесуальних прав, та запропоновано можливі способи їх усунення. Встановлено, що здійснюючи збирання необхідної інформації стосовно обвинуваченого шляхом направлення запитів, представник органу пробації позбавлений будь-яких інших механізмів отримання потрібних відомостей у разі відмови розпорядників в їх наданні, у той час, як сторони кримінального провадження можуть витребувати необхідну їм інформацію як шляхом скерування запитів, так і в порядку тимчасового доступу до речей і документів. Відтак, запропоновано встановити відповідальність розпорядників інформації за відмову в її поданні за запитом представника персоналу органу пробації. У результаті аналізу нормативного регулювання права пробаційного представника на здійснення виклику обвинуваченого виявлено, що в останнього не лише відсутній процесуальний обов'язок з'являтися за викликом до органу пробації, а й не встановлено жодної відповідальності за неявку без поважних причин. У зв'язку з цим наголошено на необхідності законодавчого закріплення відповідальності обвинуваченого за неявку до представника органу пробації за його викликом без поважних причин чи неповідомлення про причини свого неприбуття. Окрім того, зазначено про особливості реалізації представником пробації права на ознайомлення із матеріалами кримінального провадження. Зроблено висновок, що у зв'язку із невизначеністю строку підготовки досудової доповіді,

суди вправі самостійно визначати строк її складання, який може бути обмежений часовими рамками підготовчого провадження. Оскільки на етапі підготовчого провадження представник органу пробації може знайомитись лише з документами, перелік яких визначений ст. 291 КПК України, з метою ефективної реалізації представником пробації наданих йому прав, запропоновано законодавчо встановити мінімальний строк підготовки та складання досудової доповіді, що завершувався би не раніше закінчення з'ясування обставин кримінального провадження та переходу до судових дебатів.

Ключові слова: *представник персоналу органу пробації, доказування, збирання доказів, процесуальний статус, процесуальні права.*

Bilas I. Ya. Problems of procedural status of a representative of probation body staff as a subject of proof in criminal proceedings

The article highlighted the problems of the procedural status of a representative of the probation body staff not only as a new participant in criminal proceedings, but also as a subject of proof. The position according to which the representative of the probation authority is authorized to collect evidence in criminal proceedings is substantiated, since the purpose of his activity is to clarify the circumstances that are subject to proof; the latter is endowed with procedural rights to collect evidence and a specific tool of proof – the pre-trial report. At the same time, it is emphasized that the authorized representative of probation is not a subject of proof in the full sense since he does not evaluate evidence. It is established that the procedural rights of a representative of the probation body, aimed at collecting evidence, are to provide the latter with the opportunity to collect the necessary information about the person of the accused from enterprises, institutions, and organizations; summoning the accused to provide oral or written explanations; get acquainted with the materials of criminal proceedings in terms of the circumstances that characterize the accused. Based on the study, several shortcomings of legal regulation have been identified, which call into question the effectiveness of the implementation by a representative of the probation body staff of the procedural rights granted to him, and possible ways to eliminate them have been proposed. It is established that when collecting the necessary information about the accused by sending requests, the representative of the probation authority is deprived of any other mechanisms for obtaining the necessary information in case of refusal of administrators to provide it, while the parties of criminal proceedings can request the information, they need both by sending requests and by temporary access to things and documents. Therefore, it is proposed to establish the responsibility of information administrators for refusing to submit it at the request of a representative of the probation body's staff. As a result of the analysis of the normative regulation of the right of the probation representative to summon the accused, it was found that the latter not only has no procedural obligation to appear when summoned to the probation authority, but also no liability for failure to appear without valid reasons has been established. In this regard, the need for legislative consolidation of the responsibility of the accused for failure to appear before a representative of the probation authority at his summons without valid reasons or failure to report the reasons for his non-arrival was emphasized. In addition, it is noted about the peculiarities of exercising the right of a probation representative to familiarize himself with the materials of criminal proceedings. It is concluded that due to the uncertainty of the term for the preparation of the pre-trial report, the courts have the right to independently determine the term of its preparation, which may be limited by the time frame of the preparatory proceedings. Since at the stage of preparatory proceedings, a representative of the probation authority can only get acquainted with the documents, the list of which is determined by Art. 291 of the Code of Criminal

Procedure of Ukraine, in order to effectively exercise the rights granted to the probation officer, it is proposed to legislatively establish a minimum period of training and the preparation of a pre-trial report, which would be completed no earlier than the completion of the clarification of the circumstances of the criminal proceedings and the transition to court debates.

Key words: *representative of probation body staff, proof, collection of evidence, procedural status, procedural rights.*

Вступ. Із набранням чинності Законом України № 1492-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» [1], яким до чинного Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. (далі – КПК України) внесено зміни та доповнення, у кримінальному провадженні введено нового учасника – представника персоналу органу пробачії (ст. 72-1 КПК України), метою якого стало забезпечення суду систематизованою інформацією у формі досудової доповіді щодо особи обвинуваченого з метою прийняття справедливого рішення про вид та міру покарання. Задля реалізації вказаним учасником поставленої мети законодавець закріпив за ним ряд процесуальних прав та обов'язків, частина яких, на наше переконання, спрямована на збирання доказів у кримінальному провадженні. У зв'язку з цим, існує потреба у з'ясуванні особливостей правового регулювання процесуального статусу представника персоналу органу пробачії саме як суб'єкта доказування у кримінальному процесі, виявлення недоліків такого регулювання, що можуть призвести до неефективної реалізації представником пробачії наданих КПК України прав, та запропонування можливих шляхів усунення виявлених проблем.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування особливостей процесуального статусу представника персоналу органу пробачії як суб'єкта доказування у кримінальному провадженні, виявлення недоліків правового регулювання такого статусу, що можуть призвести до неефективної реалізації представником органу пробачії своїх процесуальних прав, а також запропонування можливих шляхів усунення наявних проблем.

Результати дослідження. Проблемам нормативного регулювання та практики правозастосування інституту пробачії у кримінальному провадженні України присвячені праці низки вчених-процесуалістів, таких як: І. В. Вернидубов, С. І. Вітфілд, В. І. Гранкіна, О. Єні, Л. Матієк, І. М. Микитась, С. І. Сімакова. Окремі аспекти процесуального статусу представника персоналу органу пробачії як суб'єкта кримінального провадження досліджувались таким вітчизняним вченим, як А. М. Соцький. Проте, проблеми правового регулювання статусу представника органу пробачії як суб'єкта доказування у кримінальному провадженні в науці залишаються невисвітленими.

Насамперед слід зауважити, що представник персоналу органу пробачії серед учасників кримінального провадження, уповноважених на збирання доказів, законодавцем прямо не передбачений. Так, відповідно до ч. 1 ст. 93 КПК України збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому цим Кодексом. На нашу думку, до вказаного переліку належить також включити представника персоналу органу пробачії як суб'єкта збирання доказів у кримінальному провадженні. Така позиція зумовлена наступними міркуваннями.

Відповідно до нормативного визначення, доказування у кримінальному провадженні полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК України). Виходячи із законодавчої дефініції *метою* доказування у кримінальному провадженні є з'ясування обставин, що становлять предмет доказування (обставин, які підлягають доказуванню, та перелік яких визначено ч. 1 ст. 91 КПК України).

У науці ж поняття *доказування* трактується по-різному. До прикладу, В. Т. Нор визначає доказування як діяльність органів розслідування, прокурора і суду, а також інших учасників

процесу, яка здійснюється у встановлених законом процесуальних формах і спрямована на збирання, закріплення, перевірку й оцінювання фактичних даних (доказів), необхідних для встановлення істини у кримінальній справі [2, с. 75]. Науковець М. М. Михеєнко зазначає, що доказування – це діяльність суб'єктів кримінального процесу щодо збирання (формування), перевірки й оцінювання доказів та їхніх процесуальних джерел, а також формулювання на цій підставі певних тез і наведення аргументів для їх обґрунтування [2, с. 120]. В. В. Вапнярчук під кримінальним процесуальним доказуванням пропонує розуміти діяльність з установаження і дослідження обставин кримінального провадження (доказування-пізнання), формування суб'єктом доказування на їх підставі власної теоретико-інформаційної моделі та її реалізації [3, с. 70].

Аналіз вказаних доктринальних дефініцій дає можливість дійти висновку, що попри різнобій підходів до визначення поняття доказування у кримінальному провадженні, простежується також певна подібність, яка полягає в тому, що *метою доказування* є встановлення обставин, значимих для вирішення кримінальної справи та з'ясування істини.

На реалізацію вищевказаної мети спрямована й діяльність представника персоналу органу пробації. Так, виходячи з положень ч. 1 ст. 314-1 КПК України, основним завданням представника органу пробації є складання та подання за ухвалою суду досудової доповіді, що має на меті забезпечити суд інформацією, яка характеризує обвинуваченого та сприяти прийняттю судового рішення про міру покарання. Зміст досудової доповіді кримінальним процесуальним законом не встановлено, він визначається підзаконним актом – Порядком складання досудової доповіді, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 27 січня 2017 року № 200/5 (далі-Порядок) [4]. Відповідно до п. п. 1 п. 3 Розділу III Порядку досудова доповідь містить соціально-психологічну характеристику обвинуваченого, в якій міститься інформація про особистість обвинуваченого та умови його життя відповідно до факторів ризику, що впливають на поведінку обвинуваченого. Вказана інформація, на наш погляд, прямо стосується обставин, які характеризують особу обвинуваченого, а отже підлягають доказуванню у кримінальному провадженні в силу вимог п. 4 ч. 1 ст. 91 КПК України. Крім цього, такі обов'язкові змістові елементи досудової доповіді як умови життєдіяльності та розвитку обвинуваченого (житло, освіта, робота, матеріальне становище) спрямовані на з'ясування можливого вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин, що є обставиною, яка, згідно з п. 5 ч. 1 ст. 66 Кримінального кодексу України, пом'якшує покарання, а також підлягає доведенню в рамках розгляду і вирішення кримінальної справи. Таким чином, діяльність представника органу пробації з підготовки, складання та подання досудової доповіді має на меті забезпечення суду відомостями, необхідними для з'ясування обставин, що становлять предмет доказування у кримінальному провадженні.

Представник персоналу органу пробації як й інші суб'єкти доказування у кримінальному провадженні наділений процесуальними правами, спрямованими на *збирання доказів*. Згідно з ст. 93 КПК України сторона обвинувачення, а також сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснюють збирання доказів, зокрема, шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів (а також оригіналів для сторони обвинувачення), відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок. Подібним правом наділений також представник органу пробації, оскільки останній, з метою складання досудової доповіді, має право отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та громадян (п. 1 ч. 2 ст. 72-1 КПК України), проте механізм реалізації цього права та відповідальність за його недотримання є відмінними від інших суб'єктів доказування у кримінальному провадженні, що буде проаналізовано нижче.

Уповноважений представник органу пробації, з-поміж іншого, наділений специфічним *засобом доказування* – досудовою доповіддю, яка підлягає оцінці судом при прийнятті ним кінцевого процесуального рішення про вид та міру покарання обвинуваченого, відповідно

до вимог абз. 17 ч. 1 ст. 368 КПК України. Аргументом на користь даного твердження, на наше переконання, є положення ч. 5 ст. 314-1 КПК України, відповідно до якої, досудова доповідь не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого. Даною нормою законодавець встановив заборону використання досудової доповіді на підтвердження позиції сторони обвинувачення про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, тим самим визнавши доповідь органу пробації, а точніше фактичні дані, що в ній містяться, доказом у кримінальному провадженні. Слід також звернути увагу на зв'язок вказаної норми із положеннями ч. 1 ст. 88 КПК України, яка передбачає, що докази, які стосуються судимостей, зокрема обвинуваченого, або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом певного кримінального провадження, а також відомості щодо характеру або окремих рис характеру обвинуваченого є недопустимими на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення.

Таким чином, представник персоналу органу пробації певною мірою є суб'єктом доказування у кримінальному провадженні, оскільки: 1) мета його діяльності – з'ясування обставин, що становлять предмет доказування; 2) представник органу пробації наділений процесуальними правами, спрямованими на збирання доказів; 3) останній бере участь у процесі доказування за допомогою специфічного засобу доказування – досудової доповіді. Разом з тим, слід зазначити, що представник персоналу органу пробації не є суб'єктом доказування у повному розумінні, який, окрім збирання, здійснює також перевірку й оцінку доказів, адже згідно з ч. 1 ст. 94 КПК України лише слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд проводять оцінку доказів для прийняття відповідного процесуального рішення. Однак, певні ознаки оцінки доказів в діяльності представника персоналу органу пробації все ж таки є, позаяк формуючи зміст досудової доповіді, працівник пробації зобов'язаний надати висновок про можливість виправлення обвинуваченого без позбавлення або обмеження волі на певний строк (п. п. 3 п. 3 Розділу III Порядку), який можливо сформулювати на підставі оцінки зібраних про обвинуваченого відомостей.

Процесуальний статус представника органу пробації як учасника кримінального провадження в цілому, та суб'єкта доказування зокрема, визначено у ст. 72-1 КПК України. Так, відповідно до ч. 2 ст. 72-1 КПК України, представник персоналу органу пробації з метою складання досудової доповіді має право: 1) отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та громадян; 2) викликати обвинуваченого до уповноваженого органу з питань пробації для отримання усних чи письмових пояснень; 3) відвідувати обвинуваченого за місцем його проживання або перебування, роботи або навчання; 4) відвідувати місця попереднього ув'язнення, якщо до обвинуваченого застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою; 5) заявляти клопотання суду про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження щодо обставин, передбачених пунктами 4 та 5 частини першої статті 91 цього Кодексу, а у кримінальних провадженнях щодо неповнолітнього обвинуваченого – додатково статтями 485, 487 цього Кодексу в порядку, передбаченому статтею 317 цього Кодексу; 6) бути присутнім під час проведення судового засідання; 7) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом. З наведеного переліку доцільно виділити частину процесуальних прав які, на нашу думку, спрямовані на збирання доказів: а) право на отримання інформації про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та громадян; б) право на виклик обвинуваченого до уповноваженого органу з питань пробації для отримання усних чи письмових пояснень; в) право заявляти клопотання суду про ознайомлення із матеріалами кримінального провадження щодо визначених п. п. 4, 5 ч. 1 ст. 91; ст. ст. 485, 487 КПК України обставин. Вважаємо за необхідне детально зупинитись на кожному з них.

Право на отримання інформації. З метою підготовки досудової доповіді з інформацією, яка повно й всебічно характеризуватиме особу обвинуваченого та сприятиме ухваленню справедливого рішення про вид та міру покарання, представнику персоналу органу пробації необхідно володіти максимальним обсягом відомостей про особу, яка постала перед

судом. Задля цього законодавець у п. 1 ч. 2 ст. 72-1 КПК України передбачив право представника пробації отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та громадян. Одержання необхідних відомостей здійснюється представником пробації шляхом направлення запитів або під час особистих зустрічей (п. 7 Розділу II Порядку).

Слід зауважити, що процесуальні можливості уповноваженого представника органу пробації стосовно отримання необхідної інформації є обмеженими у порівнянні з іншими суб'єктами збирання доказів у кримінальному провадженні. До прикладу, якщо сторони кримінального провадження мають право витребувати необхідні їм відомості як шляхом направлення запитів, так і в порядку тимчасового доступу до речей і документів (гл. 15 КПК України), то представник органу пробації лише на підставі надісланого ним запиту. Окрім того, у випадку відмови розпорядника інформації стосовно обвинуваченого у наданні запитуваних відомостей, представник органу пробації позбавлений будь-яких інших інструментів для отримання необхідної інформації, у той час, як сторони кримінального провадження, у разі такої відмови, вправі звернутись до слідчого судді, суду з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, або ж ініціювати притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності (у випадку ненадання інформації на адвокатський запит). Відтак, на наш погляд, існує необхідність у встановленні відповідальності розпорядників інформації щодо особи обвинуваченого за її ненадання за запитом представника персоналу органу пробації, що сприятиме зміцненню статусу представника пробації як суб'єкта збирання доказів у кримінальному провадженні.

Право на виклик обвинуваченого до уповноваженого органу з питань пробації для отримання усних чи письмових пояснень. Порядок реалізації представником персоналу органу пробації процесуального права, передбаченого п. 2 ч. 2 ст. 72-1 КПК України детально регламентований вищевказаним підзаконним актом – Порядком складення досудової доповіді, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 27.01.2017 № 200/5. Даним підзаконним актом визначено особливості здійснення виклику обвинуваченого до органу пробації для надання останнім усних чи письмових пояснень з метою підготовки досудової доповіді.

Окремі науковці звертають увагу на проблему ефективного здійснення представником пробації вищевказаного процесуального права, зумовлену процесуальним статусом як самого представника персоналу органу пробації, так і обвинуваченого у кримінальному провадженні. Як вказує А. М. Соцький, для реалізації деяких прав представника персоналу органу пробації мають бути закріплені чіткі обов'язки інших суб'єктів, зокрема обвинуваченого. Вчений наголошує, що КПК України передусім має закріплювати обов'язок обвинуваченого з'явитися до такого представника для надання інформації [5]. Погоджуючись із позицією зазначеного науковця зауважимо, що відсутність в обвинуваченого обов'язку з'явитись до органу пробації ставить під сумнів ефективність не лише реалізації представником пробації права, передбаченого п. 2 ч. 2 ст. 72-1 КПК України, а й підготовки досудової доповіді в цілому. Проте, це не єдина проблема.

Кримінальний процесуальний закон, окрім покладення на обвинуваченого обов'язку прибути за викликом до суду, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк – заздалегідь повідомити про це суд (п. 1 ч. 7 ст. 42 КПК України), також встановлює відповідальність за порушення даного обов'язку. Так, у разі неявки обвинуваченого, викликаного у встановленому КПК України порядку, без поважних причин чи без повідомлення про причини свого неприбуття, до нього застосовується захід процесуальної відповідальності у вигляді грошового стягнення у розмірі від 0,5 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ч. 1 ст. 139 КПК України). Окрім того, до такого обвинуваченого може бути застосовано привід (ч. 2 ст. 139 КПК України), а у визначених випадках вищевказана процесуальна поведінка є підставою для здійснення спеціального судового провадження (in absentia) (ч. 5 ст. 139 КПК України), якщо йдеться про кримінальні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 297-1 КПК України.

Що стосується представника персоналу органу пробації, то у разі здійснення ним виклику обвинуваченого до органу пробації для отримання усних чи письмових пояснень, необхідних для складання досудової доповіді, неявка обвинуваченого не буде тягнути будь-яких наслідків для останнього. Крім того, існуюча процедура підготовки пробаційної доповіді передбачає право обвинуваченого взагалі відмовитись від участі у підготовці такої доповіді (п. 10 Порядку). Очевидно, що у даному випадку неможливо вести мову про повноту змісту досудової доповіді, яка складається без участі обвинуваченого, адже лише шляхом проведення бесіди з обвинуваченим представник органу пробації може оцінити психологічний стан особи, яка притягається до кримінальної відповідальності, встановити наявність мотивації до позитивних змін, та в підсумку, дійти об'єктивного висновку про можливість виправлення обвинуваченого без позбавлення або обмеження волі на певний період, чого шляхом лише витребування та одержання інформації від підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів та громадян навряд чи можна досягнути. Відтак, на наш погляд, було б доцільним передбачити в кримінальному процесуальному законі не лише обов'язок обвинуваченого прибувати на виклик представника персоналу органу пробації, а й заходи відповідальності за неявку чи неповідомлення про причини свого неприбуття.

Право заявляти клопотання суду про ознайомлення із матеріалами кримінального провадження. Процесуальний механізм реалізації представником персоналу органу пробації права, передбаченого п. 5 ч. 2 ст. 72-1 КПК України, полягає у тому, що вказаний суб'єкт кримінального провадження, з метою підготовки досудової доповіді про особу обвинуваченого, звертається до суду із клопотанням про ознайомлення із матеріалами кримінального провадження в порядку, визначеному ст. 317 КПК України. Особливостями даного процесуального права, на наш погляд, є *момент його виникнення*, а також *обсяг матеріалів провадження*, з якими має право ознайомитися уповноважений представник органу пробації.

Так, якщо права на отримання інформації про обвинуваченого та на здійснення виклику останнього для надання пояснень виникають у представника персоналу органу пробації з моменту набрання законної сили ухвалою суду про доручення на складання досудової доповіді, то можливість в працівника пробації здійснювати ознайомлення із матеріалами кримінальної справи може з'явитися дещо пізніше. Така ситуація зумовлена регламентованим порядком ознайомлення із матеріалами провадження, відповідно до якого, головуючий забезпечує учасникам судового провадження право знайомитися із матеріалами справи за їх клопотанням та після призначення справи до судового розгляду (ч. 2 ст. 317 КПК України). Слід зауважити, що винесення судом ухвали про доручення на складання досудової доповіді та призначення справи до судового розгляду далеко не завжди може збігатися в часі. Так, згідно з п. п. 5, 6 ч. 3 ст. 314 КПК України у підготовчому судовому засіданні суд має право як призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, так і доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь. Обидва питання вирішуються судом шляхом постановлення ухвали (ч. 5 ст. 314, ч. 1 ст. 316 КПК України). Проте кримінальний процесуальний закон не вимагає, аби питання призначення справи до судового розгляду та доручення представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь вирішувались однією ухвалою. Відтак, на практиці можуть виникати випадки, коли суд, в рамках підготовки до судового розгляду, може винести ухвалу про доручення складання досудової доповіді представнику органу пробації, та оголосити перерву у підготовчому судовому засіданні до надання пробаційної доповіді. У такому разі у працівника пробації буде відсутня процесуальна можливість ознайомлюватись із матеріалами провадження в порядку ст. 317 КПК України, оскільки справа до судового розгляду не призначена. Відтак, для уникнення подібного роду випадків видається необхідним внесення змін до ч. 5 ст. 314 КПК України, якими б передбачалась можливість ухвалення судом рішення про доручення складання досудової доповіді за умови призначення кримінальної справи до судового розгляду, оскільки це сприятиме ефективній реалізації представником органу пробації наданого процесуального права, та, зрештою, такою є логіка законодавця, який, встановивши перелік рішень, які

може прийняти суд в рамках підготовчого судового засідання (ч. 3 ст. 314 КПК України), тим самим визначив послідовність їх прийняття, де право доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь розміщено після призначення судового розгляду (п. п. 6 та 5 ч. 3 ст. 314 КПК України). Зауважимо, що суди на практиці доручають скласти досудову доповідь після призначення справи до судового розгляду, що є правильним в умовах неоднозначного правового регулювання [6].

Ще однією яскраво вираженою особливістю процесуального права, передбаченого п. 5 ч. 2 ст. 72-1 КПК України, є *обсяг матеріалів кримінального провадження*, з якими вправі знайомитись представник персоналу органу пробації у процесі підготовки ним досудової доповіді з інформацією, що характеризує особу обвинуваченого. Якщо сторони кримінального провадження фактично мають можливість ознайомлюватись з усіма матеріалами кримінального провадження, які виступають предметом судової оцінки в ході судового розгляду кримінальної справи, в порядку ст. 317 КПК України, то представник персоналу органу пробації здійснює ознайомлення з матеріалами, що стосуються обставин, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження, а також обставин, які уможливають звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності чи покарання (п. п. 4, 5 ч. 1 ст. 91 КПК України).

Окрім цього, обсяг матеріалів кримінальної справи, які надаються для ознайомлення представнику пробації, залежить від встановленого судом строку, протягом якого пробаційний представник має підготувати та подати досудову доповідь.

Відповідно до ч. 5 ст. 314 КПК України у підготовчому судовому засіданні суд у випадках, передбачених цим Кодексом, за власною ініціативою або за клопотанням обвинуваченого, його захисника чи законного представника, чи за клопотанням прокурора і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини вирішує питання щодо складання досудової доповіді, про що постановляє ухвалу із зазначенням строку підготовки такої доповіді, впродовж якого представник органу пробації зобов'язаний скласти й подати пробаційну доповідь. Межі строку підготовки досудової доповіді кримінальним процесуальним законом не визначені, відтак встановлюються судом у кожному конкретному випадку. Змоделюймо ситуацію: призначивши справу до судового розгляду та визначивши дату першого судового засідання, суд виніс ухвалу, якою доручив представнику персоналу органу пробації скласти та подати до суду досудову доповідь до проведення першого судового засідання. З метою отримання даних щодо особи обвинуваченого для складання пробаційної доповіді представник пробації звернувся до суду із клопотанням про ознайомлення із матеріалами кримінального провадження. Задовольнивши відповідне клопотання пробаційного представника, суд надав для ознайомлення матеріали справи, які були в його розпорядженні, а саме: обвинувальний акт з додатками (реєстром матеріалів досудового розслідування, розпискою підозрюваного про отримання копії обвинувального акту, цивільним позовом, пред'явленим на стадії досудового розслідування тощо), так як положеннями ч. 4 ст. 291 КПК України надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється. Відтак, представник персоналу органу пробації, готуючи досудову доповідь, мав доступ лише до відомостей про обвинуваченого, зібраних стороною обвинувачення та викладених в обвинувальному акті. Очевидно, що у вищеописаному випадку обсяг матеріалів кримінального провадження, з якими фактично мав змогу знайомитись представник органу пробації, складно вважати повним та таким, що характеризує обвинуваченого всебічно, адже обвинувальний акт насамперед є процесуальним документом, що складається стороною обвинувачення й містить дані, зібрані лише нею.

Слід зазначити, що на практиці деякі суди, усвідомлюючи недостатність наявних на етапі підготовчого провадження матеріалів справи для складання якісної досудової доповіді, своєю ухвалою задовольняють клопотання представника персоналу органу пробації про ознайомлення з матеріалами провадження, водночас, зобов'язуючи прокурора надати

можливість знайомитися з матеріалами, які перебувають у розпорядженні останнього, співробітнику органу пробації [6], [7].

На наше переконання, такий підхід національних судів не зовсім відповідає вимогам кримінального процесуального закону. По-перше, порядок ознайомлення з матеріалами кримінальної справи, визначений ст. 317 КПК України, не передбачає можливості учасників судового провадження здійснювати ознайомлення з документами та іншими матеріалами, які не перебувають в розпорядженні суду та не долучені до обвинувального акту. По-друге, обов'язки прокурора щодо надання для ознайомлення зібраних матеріалів визначені ст. ст. 221, 290 КПК України, останній є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється (ч. 1 ст. 36 КПК України).

Найбільш доцільним рішенням, яке б сприяло ефективній реалізації представником персоналу органу пробації наданого йому права, передбаченого п. 5 ч. 2 ст. 72-1 КПК України, а також підготовці повної доповіді про особу обвинуваченого, на наш погляд, було б законодавче закріплення мінімального строку для підготовки та подання досудової доповіді, який б завершувався не раніше закінчення з'ясування обставин кримінального провадження та переходу до судових дебатів. Такий підхід дозволив би, по-перше, ознайомлюватись представнику пробації із матеріалами сторони захисту, що подаються на етапі визначення обсягу доказів, які досліджуватимуться, та порядку їх дослідження (ст. 349 КПК України), та по-друге, відповідав би міжнародним стандартам, що передбачають можливість коригування доповіді про особу обвинуваченого впродовж судового розгляду [8].

Висновки. Із запровадженням в національне кримінальне провадження інституту пробації з'явився новий учасник кримінального судочинства – представник персоналу органу пробації, діяльність якого головно спрямована на забезпечення суд необхідною інформацією про особу обвинуваченого у формі досудової доповіді з метою прийняття справедливого рішення про вид та міру покарання. Даний суб'єкт певною мірою бере участь у процесі доказування у кримінальному провадженні, оскільки його процесуальна діяльність має своєю метою з'ясування обставин, які становлять предмет доказування; останній наділений процесуальними правами, спрямованими на збирання доказів, а також бере участь у доведенні обставин кримінального провадження за допомогою специфічного засобу доказування – досудової доповіді. Але ефективність реалізації представником персоналу органу пробації наданих йому прав є сумнівною внаслідок недоліків правового регулювання. До прикладу, якщо у разі відмови розпорядника відомостей про обвинуваченого в їх наданні на запит сторін кримінального провадження останні вправі витребувати необхідну інформацію в порядку тимчасового доступу до речей та документів або ж ініціювати притягнення винних осіб до відповідальності, то представник пробації такими процесуальними засобами не наділений. Окрім того, у представника персоналу органу пробації відсутні механізми впливу на обвинуваченого у разі неявки останнього за викликом для надання пояснень без поважних причин чи неповідомлення про причини свого неприбуття. Відтак, видається необхідним законодавче закріплення відповідальності як розпорядників інформації про обвинуваченого (у першому випадку), так і самого обвинуваченого (у другому). Доцільним також було б встановлення мінімального строку підготовки досудової доповіді, який б завершувався не раніше закінчення з'ясування обставин кримінального провадження та переходу до судових дебатів. Останнє сприяло б можливості представника органу пробації здійснювати ознайомлення із більшим обсягом матеріалів кримінального провадження, що б призводило до більш повної та якісної досудової доповіді.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених: Закон України від 7 вересня 2016 року № 1492-VIII/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-19> (дата звернення 23.11.2023).

2. Михесенко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України: підручник. Київ: 1992. 431 с.
3. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Харків: Юрлайт, 2017. 408 с.
4. Порядок складення досудової доповіді, затверджений наказом Міністерства юстиції України 27 січня 2017 року № 200/5/ Міністерство юстиції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-17> (дата звернення 23.11.2023).
5. Соцький А. М. Процесуальний статус представника персоналу органу пробачії в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 69. С. 144–148.
6. Ухвала Болградського районного суду Одеської області у справі № 497/2206/2021 від 26 грудня 2022 року/ Болградський районний суд Одеської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108064165> (дата звернення: 23.11.2023).
7. Ухвала Юр'ївського районного суду Дніпропетровської області у справі № 198/201/17 від 30 березня 2017 року/ Юр'ївський районний суд Дніпропетровської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/656489> (дата звернення: 23.11.2023).
8. Рекомендація CM/Rec (2010)1 Комітету міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробачію: прийнята Комітетом міністрів 20.01.2010 р. на 105-му засіданні заступників міністрів. Council of Europe: офіц. сайт. URL: <https://rm.coe.int/16806f4097> (дата звернення: 23.11.2023).

